

Никола В. ДИМИТРОВ¹

МАКЕДОНИЈА ДЕМОГРАФСКИ СТАРЕЕ (хронолошки приказ)

Апстракт

Во прилогот накратко се зборува процесот на демографско стареење на Република Македонија. Дадени се релевантни показатели за постапниот процес на стареење на популацијата. На крајот во прилог на генералниот текст дадени се неколку табеларни прегледи.

Клучни зборови: Република Македонија, население, статистички податоци, демографско стареење.

MACEDONIA AGE ON DEMOGRAPHIC (Summary chronological)

Abstract

In this contribution the process of demographic ageing in Republic of Macedonia is shortly explained. There are relevant information for the gradually process of ageing. At the end of the general text there are few charts.

Key words: Republic of Macedonia, population, statistic information, demographic ageing.

Македонија е идеален хабитат - географска област на Земјата погодна за разни животни активности. Низ долгата историја човекот на просторот на Македонија бројно се зголемувал, но и се намалувал, доаѓајќи дури до самата граница на опстанокот. Секако дека тоа било резултат на разните природни катастрофи, земјотреси, болести, епидемии, но и на илјадниците војни, востанија, масовите убивања и слично.

Денес населението во Македонија, како и во многу европски земји, се соочува со можеби еден од најкомплицираните демографски проблеми, а тоа е проблемот

¹ Доц. д-р Никола В. Димитров, професор на Факултетот за туризам и бизнис логистика - Гевгелија, при Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

на интензивното стареење на населението. Така, според демографските прогнози стариот континент - Европа "изумира". Имено Европа до 2050 година ќе има 100 милиони жители помалку!

Само седум земји ќе покажуваат континуиран раст на населението во периодот до 2050 година, а тоа се: Ирска, Албанија, Велика Британија, Норвешка, Франција, Холандија и Македонија. Од наведените држави три се поранешни колонијални метрополи, па така нивното позитивно миграционо салдо ќе игра важна улога во растот на нивното население, односно тие ќе се обновуваат со младо население од нивните поранешни колонии.

Од сите европски земји Албанија е единствената, чиј народ се уште има демографска експлозија која се очекува да продолжи и во наредниот период. Албанската популација, која живее на териториите на неколку балкански држави, преку миграции на механички прилив и високиот наталитет, придонесе за високо партиципирање во вкупниот демографски раст на Република Македонија.

Македонија покрај со феноменот на стареењето кој директно е условен од ниската стапка на фертилитет, е оптеретена и од разни облици на миграциони раздвигувања на населението за кои не е лесно и не постојат прецизни параметри за нивно унифицирано "читање", но некои трендови сепак се препознатливи. Само феноменалниот стопански развој на државата и поголемиот доход по глава на жител може да го сопре иселувањето на населението, а потоа и да го започне процесот на ревитализирање, односно подмладување на македонската популација.

Македонија веќе 20 години е навлезена во процес на стареење или Македонија старее предупредуваат демографите. Дури 42 општини (50%) се во стадиум на демографска старост, односно доминира население постаро од 65 години. Младите доминираат само во десетина општини населени со муслиманско население. Во општините Арачиново, Липково, Центар Жупа, Желино, Студеничани и Пласница повеќе од 40% од населението се до 19-годишна возраст, додека пак во општините Дебарца, Старо Нагоричане, Вранештица и Новаци повеќе од 25% од

жителите се постраи од 65 години. Стареењето на нацијата го потврдуваат и податоците за континуирани намалувања на младата и зголемувања на старата популација.

Поради ниската стапка на фертилитет и морталитет Македонија веќе во првата деценија на 21-от век се соочува со големо стареење и намалување на бројот на македонска национална популација. Така, ако во во 1953 година просечната старост на населението во Република Македонија било 25,9 година, според најновиот попис од 2002 година просечната старост на населението веќе достигна 34,5 година. За споредба, европските демографи проценуваат, дека, денес просечната возраст на светското население се неполни 27 години, а во 2050 година ќе изнесува десет години повеќе, односно 37 години. Секако, тоа е резултат на крупните промени во возрастната и половата структура на светското население. Имено, се повеќе ќе се раѓаат жени во однос на мажи, па така и во старото население ќе има повеќе жени, односно баби.

Сепак, демографското стареење на населението во Република Македонија претставува временски релативно нов процес, од 1991 година па наваму. Анализата и утврдувањето на стадиумите на стареењето, засновани се врз следните критериуми: просечна старост, коефициент на младоста и староста, учеството на старосните групи до 39 години и индексот на староста.

Демографите во Република Македонија во премините на составот според староста од 1948-2002 година издиференцирани се стадиумите:

- I. Демографска младост, попис 1948 и 1953 година
- II. Демографска зрелост, попис 1961, 1971 и 1981 година
- III. Процес на праг на демографска старост, попис 1991 година
- IV. Праг на демографска старост, попис 1994 година, и
- V. Демографска старост, 2002 година.

Според пописот од 1994 година населението во државата се наоѓаше на преминот од IV кон V стадиум. Додека пак, според пописот од 2002 година населението во државата веќе навлегува

во V - тиот стадиум, односно во стадиумот на демографска старост.

Во регионално географски преглед констатирани се крупни разлики во временската динамика и современата состојба. Имено, во етнички и верски хетерогени општини (во западните области на државата), населението поради високо наталитетни одлики, бавно старее и се наоѓа во стадиумот на демографска зрелост. Од друга страна општините со хетерогена македонска православна вероисповест заради брзото и интензивно опаѓање на наталитетот главно се во стадиум на прагот на демографска старост, а дел од нив длабоко се навлезени во демографска старост.

Во демографската теорија постојат повеќе популациски типа кои го проучуваат демографскиот развој на старосната структура на населението, од кои најпознати популациски типови се прогресивниот, стационарниот, регресивниот, отворениот, стабилен итн.).

Населението на Република Македонија во современиот период од развојот (по Втората светска војна) помина и доживеа мошне крупни демографско-структурни промени. Состојбата на демографски план динамично временски се менуваше, истовремено менувајќи ги битно движењата во вкупната популација. Основните фактори кои ги детерминираа ваквите демографски тенденции беа во најтесна врска со промените во општеството, историските односи и социоекономската состојба. Во овие релации, вкупното население во државата беше изложбено и зафатено со неконтролирани и речиси стихийни движења во демографскиот развој. Од ваквите развојни тенденции произлегоа одредени поволни структурни промени и појави, но исто така се наметнаа и низа карактеристични прашања и проблеми, кои ќе ги детерминираат глобалните демографски процеси во државата и во иднина.

Старосниот состав на населението спаѓа во најзначајните категории на демографските особености. Факт е дека анализата на овој белег објективно ја одредува временската димензија (минатото, сегашноста и иднината), на развојот на секоја популација. Гледано од овој аспект, овој структурен белег неможе да се гледа одвоено од природното движење на

населението кој всушност е животниот барометар на популацијата воопшто.

Старосната структура на населението заедно со природниот прираст го отсликуваат не само достигнатиот степен на комплексниот демографски развој, туку воопшто и општествено социјалната состојба на државата во целина преку која можеме да ја согледаме и демографската иднина на истата.

Во теоретските рамки практично усвоена дефиниција за процесот на демографско стареење во стручната литература не постои. Меѓутоа, оправдано е да се смета дека зголемувањето на населението старо 60 и повеќе години во вкупното најдобро го определува ова прашање. Сепак, потребно е да напоменеме дека биолошкото стареење, односно продолжувањето на векот на живеењето е последица на подобрувањето на животниот стандард, напредокот и примената на современите достигнувања во здравствено хигиенските услови кои се прашања во доменот на интересот на други науки (геронтологија, гедијатрија, социологија, социјална политика и други.). Тие науки во соработка со демографијата на одреден начин можат да издејствуваат и покачување на критериумот за утврдување на старосната граница на старото население која може да се подигне на границата од 65 до 70 години. Генерален заклучок кон ова е фактот дека демографското стареење со оглед на факторите што го предизвикуваат и нивните последици врз вкупниот демографски развој е предмет на демографските истражувања. Имено, ќе наведеме само еден пример, ако во педесеттите години просечниот животен век на населението во Република Македонија изнесувал околу 60 години, денес (2010 г.) тој се искачил на 76 години за жените и 72 години за мажите според тоа и критериумот за демографска старост на населението да се помести на 60 години.

За квантификација и објаснување на демографското стареење на популацијата во Република Македонија ќе употребиме пет основни критериуми:

1. просечна старост, (како аритметичка средина на старосните групи),
2. коефициент на младоста,

3. кумулативното учество на младото и младото средновеечно население,
4. коефициент на староста, и
5. индексот на староста (стареењето)

Преку аналитичко компаративниот пристап на проучувањето на составот на населението според староста во временските пресеци по пописите од 1948 до 2002 година, можат да се утврдат актулените состојби како и поместувањата на контингентите на старосната структура според хронолошките стадиуми низ кои во тој период поминало вкупното население во државата.

Стадиум на демографска младосѝ подразбира младо население под 19 години кое во вкупното население има учествува од над 42%, старото население има учество од под 8%, а останатото население во вкупното население учествува со 50%. Просечната старост на населението според овој критериум изнесува под 28 години. Со индекс на стареење помалку од 0,20. Во Република Македонија вакви општини според пописите од 1948 и 1953 година биле најголем број од општините, а во 2002 година нивниот број изнесува 7 општини.

Стадиум на демографска зрелосѝ подразбира младо население под 19 години кое во вкупното население има учествува од 38-42%, старото население има учество од 8-10%, а останатото население во вкупното население учествува со 50-48%. Просечната старост на населението според овој критериум изнесува од 28 до 30 години. Со индекс на стареење од 0,20 до 0,30. Во Република Македонија според пописите од 1948 и 1953 година општини со стадиум на демографска зрелост нема, за да најголем број од општините во 1961, 1971 и 1981 година веќе се навлезени во овој стадиум. Додека пак, според учеството на младо население под 19 години со над 40%, според пописот од 2002 година се општините: Арачиново (42%), Центар Жупа (41,7%), Липково (41,7%), Студеничани (40,8%) и Пласница (40,3%). Според пописот од 2002 година, административна поделба од 2004 година, вакви општини со стадиум на демографска зрелост имаше 35 општини.

С̄иадиум на ѝроџес на демоџрафско с̄иареѣе подразбира учество на младото население со возраст од под 19 години кое во вкупното население има учествува од 35-38%, старото население има учество од 10-12%, а останатото население во вкупното население учествува со 55-50%. Просечната старост на населението според овој критериум изнесува од 30 до 32 години. Со инденс на стареење од 0,30 до 0,40. Во Република Македонија стадиумот на процес на демографско стареење на општините започнува во 1991 година и тоа кај општините Демир Хисар, Брод, Ресен и други.

С̄иадиум на ѝраџоѝ на демоџрафска с̄иарос̄ӣ подразбира младо население под 19 години кое во вкупното население има учествува од 30-35%, старото население има учество од 12-20%, а останатото население во вкупното население учествува со 48-50%. Просечната старост на населението според овој критериум изнесува од 32 до 35 години. Со инденс на стареење од 0,40 до 0,50. Во Република Македонија интензитетот на вакви општини се интензивира од 1994 година па наваму, и во 2002 г. општини кои се во процес на стареење и на прагот на демографска старост изнесува 36.

С̄иадиум на демоџрафска с̄иарос̄ӣ подразбира младо население под 19 години кое во вкупното население има учествува од под 20-25%, старото население има учество од над 20-27%, а останатото население во вкупното население учествува со 50-55%. Просечната старост на населението според овој критериум изнесува од над 35 години. Со инденс на стареење од над 0,50. Во Република Македонија вакви општини во 1948, 1953, 1961, 1971 и 1981 година немало, за да според податоците од 1991 и 1994 година се регистрираат првите такви општини како Демир Хисар, Брод, Ресен, Битола и други. Додека пак според пописот од 2002 година во стадиум на демографска старост се 6 општини, односно во нив доминира население постаро од 65 години.

Процесот на демографското стареење на населението во државата во својот развиток беше под непосредно влијание на биовиталната компонента, односно на брзото снижување на природниот прираст, меѓутоа во определен момент и на механичката компонента, односно на интензивните миграционите процеси на надворешна емиграција и на

внатрешни преселувања кои селективно се одразија на старосната структура во поодделни подрачја во државата.

Последица од таквите процеси е релативно временски забрзаното одвивање на демографската транзиција и нејзината повратна спрега со процесот на демографското стареење. Во суштина преминот од високи стапки на наталитет и морталитет кон ниски се случи временски краткотрајно и динамично. Така, додека во периодот 1948/1952 година, просечната петгодишна стапка на наталитетот изнесуваше 39,2 промили и ја карактеризираше општата популација како високо наталитетна, во годините пред и по пописите во 1994 година, средната петгодишна стапка опадна на само 15,9 промили за да во 2002 година на само 5,2 промили, што е за 2-3 промили под нивото на државите од Западна и Средна Европа.

Општо познато е дека Македонија од 1994 година па наваму се наоѓа во посттранзивиционата етапа од демографскиот развој. Нивна основна одлика е мошне ниска стапка на наталитет и растечка стапка на морталитет. Во последните 20 години стапката на морталитетот повремено е повисока од наталитетот што резултира со биолошка депопулација, односно негативен природен прираст, состојба која од популациски аспект е изразена со длабока демографска старост.

За илустрација, на почетокот на периодот од разгледувањето (1948-1952 година) просечно годишно природниот прираст се движел околу 30.000 лица, а за периодот 1997-2001 година се намалил на околу 10.000 лица. Најголем природен прираст е регистриран во 1954 година од 34.262 лица, а најнизок во 2002 година од само 9.799 лица, или намалување за 24.463 лица, односно за 71%. Ваквото рапидно и драстично опаѓање на приливот на контингентот на младо население директно го иницираше започнувањето на процесот на стареењето на вкупното население во Република Македонија.

Основните промени на старосната структура на населението во Република Македонија од 1948 до 2002 година изгледа како што следува:

1. Според пописот од 1948 година просечната старост на населението изнесува 26,1 година, населението до 19 години учествувало со 48,2%, од 20 до 59 години со

- 43,1%, населението со над 60 години учествувало со 8,7%, со индекс на старост од 0,18.
2. Според пописот од 1953 година просечната старост на населението изнесува 25,9 година, населението до 19 години учествувало со 47,3%, од 20 до 59 години со 44,5%, населението со над 60 години учествувало со 8,2%, со индекс на старост од 0,17.
 3. Според пописот од 1961 година просечната старост на населението изнесува 26,6 година, населението до 19 години учествувало со 45,9%, од 20 до 59 години со 58,2%, населението со над 60 години учествувало со 7,9%, со индекс на старост од 0,17.
 4. Според пописот од 1971 година просечната старост на населението изнесува 27,8 година, населението до 19 години учествувало со 43,0%, од 20 до 59 години со 48,2%, населението со над 60 години учествувало со 8,8%, со индекс на старост од 0,20.
 5. Според пописот од 1981 година просечната старост на населението изнесува 29,6 година, населението до 19 години учествувало со 38,4%, од 20 до 59 години со 52,4%, населението со над 60 години учествувало со 9,2%, со индекс на старост од 0,24.
 6. Според пописот од 1994 година просечната старост на населението изнесува 32,8 година, населението до 19 години учествувало со 33,2%, од 20 до 59 години со 53,8%, населението со над 60 години учествувало со 13,0%, со индекс на стареење од 0,39.
 7. Според пописот од 2002 година просечната старост на населението изнесува 34,5 година, населението до 19 години учествувало со 29,2%, од 20 до 59 години со 55,7%, населението со над 60 години учествувало со 15,1%, со индекс на старост од 0,44.

Според изнесените податоци можеме да ги изведеме следниве неколку глобални констатации:

1. Населението во Република Македонија во 1948 година се карактеризира со изразита младост и што е уште позначајно до 1961 година безмалку според сите

- индикатори покажува бавна тенденција на натамошно подмладување;
2. Ориентационо како пресвртен период треба да се смета почетокот на седумдесетите години, додека пак прагот на осумдесетите години се јавуваат иницијалните промени, со кои и суштински започнува процесот на демографското стареење;
 3. Веќе во 1994 година ги регистрираме првите ситуации на битно менување на вкупната популација во државата која е зафатено со процесот на стареењето со тенденција на премин кон целосна демографска старост
 4. Според податоците од последниот попис од 2002 година вкупната популација во Република Македонија е во демографска старост, со тренд на уште по брзо темпо за наредните години во границите на индексот на стареење од над 0,50.

Контингентот на младото население до 19 години во периодот 1948-1961 година, се зголемил од 556.382 лица на 645.793 лица или за 89.411 лица, односно за 16,1% (или просечно годишно за 1,24%), додека старата популација од над 60 години се зголемила од 100.317 лица на 109.083 лица или за 8.766 лица, односно за само 8,7% (просечно годишно за 0,7%). Значи младото население бележи безмалку двапати повисок пораст односно има двојно побрза динамика на растеж. Со други зборови, подмладувањето на вкупната популација е непосредна последица на придоаѓањето на многубројните млади генерации во вкупното население, мошне нискиот прилив во групата на старото население, поради вкупната младост што резултира дури и со опаѓање на коефициентот на староста од 8,7% на 7,9%.

Во меѓупописниот период 1961-1971 година, се одликуваат со тенденција на квантитативно нови промени. Тие мошне јасно го илустрираат започнувањето на релативно бавното темпо на демографското стареење. Факторите кои го определуваат таквиот развој се: опаѓањето на стапка на природниот прираст од 20,6 на 15,4 промили (1968-1972 год.), главно како последица на побрзото намалување на стапката на наталитетот отколку на

стапката на смртноста. Така стапката на живородените помеѓу 1961-1971 година бележи намалување од 31,7 на 22,9 промили (односно за 27,8%), на морталитетот од 10,1 промили на 7,5 промили (или за 25,7%). Истовремено порастот на групата на младата популација изнесува 9,7%, додека старото население се наголемува за 33,6%. Ваквите дијаметрално спротивни насоки во динамиката на обемот на растежот на овие два контингентата, за разлика од претходниот период, доведуваат до понатамошно константно намалување на коефициентот на младоста и наголемување на коефициентот на староста. Кон почетокот на седумдесеттите години, многубројните генерации од повоениот компензациски период постапно преминуваат во контингентот на младото средновеечно население. Неговиот пораст од 12,3% само ја потврдува констатацијата за почетокот на крупните поместувања во старосната структура. Во контекст на ова одат и интензивните миграциони процеси, од средината на шеесеттите до почетокот на осумдесеттите години, особено на надворешните миграции. Тие ќе предизвикаат значајни последици во процесот на демографскиот стареење на вкупната популација во државата, а особено на регионално географски план.

Република Македонија, првите симптоми на демографска зрелост започнува да ги почувствува во периодот 1971-1981 година. Во овој период просечните стапки на наталитетот се движат во границите на 22-20 промили, на морталитетот од 7,8 до 6,8, а на природниот прираст од 15,4 до 13,6 промили. Последица на ова е зголемувањето на процентот на старото население на 9,2%, индекс на стареење од 0,24 и просечна старост од 29,6 години. Наведените показатели очигледно и јасно го наметнуваат заклучокот дека од овој период процесот на стареењето на населението во Република Македонија веќе започнува.

Претходната констатација во целост ја потврдуваат податоците за составот на населението според староста. Имено, во периодот 1981-1994 година, стапката на наталитетот се намалува од 20 на 17 промили, морталитетот се движи во границата помеѓу 8 и 7 промили, а на природниот прираст од 13 се спушта на 8 промили. Старото население се зголемува на 13%, а индексот на стареење на 0,39.

Особено симптоматична за популацијата е последниот меѓупописен период 1994-2002 година, во која ги бележиме следните вредности. Стапката на наталитетот се намалила на 13,6 промили, морталитетот достигнал 8,8 промили, а стапката на природниот прираст на 4,8 промили. Последица на ова е зголемувањето на процентот на старотот население на 15,1%, индекс на стареење од 0,44 и просечна старост на популацијата во Република Македонија изнесува 34,5 години.

Бројното движење на живородените, умрените и природниот прираст на населението во Република Македонија во текот на 20-тиот век ги има следниве вредности. Во 1952 година биле родени 51.054 лица, највисок број на умрени регистрирани се во 1931 година 21.270 лица, а по Втората светска војна во 1951 година од 20.747 лица. Додека пак највисок број на природен прираст регистриран е во 1954 година од 34.262 лица. Стапката на природното движење на населението во Република Македонија во 1948 година ги бележи и највисоките стапки за 20-тиот век, за наталитетот со вредности од 40,7 промили, а морталитетот изнесувал 14,4 промили или вкупниот природен прираст исто така бил највисок со 6,3 промили.

Најнизок број на живородени регистриран е во 1998 година од 27.309 лица, на умрени во 1974 година од 12.142 лица, додека пак на природен прираст од 10.520 лица во 1999 година. Според стапките најниски вредности во 20-ти век се регистрирани на наталитетот во 1999 година од 13,5 промили, на морталитет од 6,8 во 1978 и 1979 година и на природниот прираст од 5,2 промили во 1999 година.

Во Република Македонија во 2002 година регистрирани се вкупно 564.237 домаќинства, од кои семејства со деца има 370.439 или 65,65%, а без деца има 193.798 семејства 34,35%.

Гледано според структурата на домаќинствата состојбите се како што следува: со еден член има 53.861 домаќинства (9,5%, а во 1994 година тие учествувале со 8,9%), несемејни домаќинства се 59.164 (10,5), семејства составени со брачни двојки без деца има 145.376 (25,8%), семејства со брачни двојки со едно дете ги има 121.554 (21,5%) и семејства со две и повеќе деца има 184.282 или 32,7 %.

Секое четврто семејство во Република Македонија живее без деца, што секако е сериозен аларм. Во самечките домаќинства доминираат старите лица и тоа во селските средини, што е обратна ситуација од развиените земји, каде што едночлените домаќинства ги претставуваат младите лица кои се вработиле и живеат во поголемите градски центри. Во едночлените домаќинства доминираат лица од повисоките старосни групи, или 57,32% од овие домаќинства ги водат лица постари од 64 години. Најголем број од лицата кои го водат домаќинството се на возраст од 25 до 54 години, или 86,6%, додека младите носители на домаќинствата од 25 годишна впзраст зафаќаат само 1,26% од вкупниот број домаќинства.

Просечниот број на лица по домаќинства, пак, се намалил и додека тој во 1994 година изнесувал 3,9, а во 2002 година 3,6 лица во просек живееле во едно домаќинство. Овој податок ја открива главната причина за големиот пораст на бројот на домаќинствата, во однос на 1994 година (501.963 или разлика од 62.274, односно од 12,4%), а тоа е раситнувањето на големите домаќинства, процес што е особено карактеристичен за северозападниот дел на државата.

Вкупното население во РМ изнесува 2.022.547 жители. Најголема општина со 125.379 лица и 37.955 домаќинства е Кисела Вода, а најмала Старавина со само 316 жители и 153 домаќинства. Анализите загрижуваат за податоците за старосната структура на населението. Поради интензивното опаѓање на наталитетот во последните 30 години, но и поради големиот одлив на младото население од државата, според пописот од 2002 година, младите на возраст до 15 години учествуваат во вкупното население со 21,8%, додека старото население на возраст над 65 години учествува со 10,5%. За илустрација, во 1994 година учеството на младото население било 24 %, а на старото 8,8%.

Македонија старее сериозно предупредуваат македонските и странските демографи. Стареењето на нацијата го потврдуваат и податоците за континуирани намалувања на младата и зголемувања на старата популација. Само 1,26% од лицата на возраст до 25 години се носители на домаќинство. Ова е потврда дека младите лица во Македонија подоцна формираат свои

домаќинства, пред се, од економски причини и се уште се економски зависни од постарите генерации. Дури 88,65% од семејствата кои ги водат четворочлените, домаќинства се на возраст меѓу 25 и 54 години. Податоците говорат дека продолжува една повеќегодишна тенденција во државата, опаѓање на бројноста на младото население, а пораст на старото, односно опаѓање на интензитетот на раѓања, а забрзување на темпото на морталитет. Се поголем број млади луѓе тешко наоѓаат работа, и дел од младите по различни основи - технолошки вишок, стечај и слично останале без работа, или пак доста млади кои работаат кај новите "бизнисмени" не се сигурни во својата работа, немаат решенија, не се здравствено и социјално осугурани, слабо се платени итн, и затоа не се одлучуваат да формираат семејство, немаат финансиски можности за купување стан и за почнување самостоен живот. Оттаму, демографите ги посочуваат социјално-економските фактори како главни причини за несоодветната демографска слика на македонската популација, која се повеќе старее со висок индекс од 50,7.

Според овие вредности Република Македонија во текот на 20-тиот век поминала низ сите демографски стадиуми од демографска младост, зрелост се до старост. Ваквата ситуација е индикатор дека процесот на интензивно стареење на населението во Македонија ќе продолжи и во првите две децении на 21 век. Како споредбени вредности се стапката на раѓања кај поголемиот број развиени европски земји каде тие се движат за наталитетот околу 10 промили, за морталитетот околу 7 промили и за природниот прираст околу 3 промили.

Сведоци сме дека македонското население е длабоко зафатено со процес на демографско стареење, а старосната пирамида се повеќе личи на дрво чие стебло се истенчува и издолжува, а крошната постојано се шири. Тоа е резултат на интензивно опаѓање на наталитетот во последните 30 години и на одливот на младото население, со што се намалува репродуктивниот потенцијал.

Од сите изнесени анализи и согледувања се наметнува следната генерална констатација дека вкупната популација во државата со сите карактеристики се наоѓа во стадиум на

демографска старост. Стадиум кој ќе не држи во демографска тензија барем уште цели две децении.

Демографското стареење на населението во Република Македонија претставува евидентен и релевантен популациско демографски и социоекономски процес. Тој е инициран од повеќе демографски, социјално општествени и економски фактори. Основна карактеристика во таа смисла е мошне динамичното и интензивно реструктурирање на населението според старосниот состав. Секако дека доминантен фактор е мошне брзото снижување на обемот на раѓањата искажан преку стапката на наталитетот.

Во таа смисла, споредбата на брзината на стареењето на вкупната популација со развиените средини во Европа, каде наталитетот секуларно повлекува и битно различни последици во карактеристиките на нивниот и нашиот демографски развој. Имено, додека во државите со развиена пазарна економија, демографскиот развој бил во значајна мерка компатибилен со формирањето на работоспособното и активното население и неговото економско ангажирање, како и со динамиката на излезот од него, во нашата држава на тој план мошне се изразени диспропорции, со проблем на повеќе годишна стопанска рецесија, со висока стапка на невработеност, која значително го оптоварува активното население и со огромна зависност меѓу издржуваното и вработеното население. Сето тоа доведува и до намалување на животниот стандард, кој пак има значително влијание врз трендот на склучувањето бракови и врз планирањето на бројот на членови во семејствата.

Основен фактор за натамошното стареење и понатаму ќе биде продолжувањето на опаѓањето на стапката на наталитетот, посебно во средините кои се наоѓаат во процесот или на прагот на демографската старост. Наспроти нив популацијата во областите кои се во стадиумот на демографската зрелост во релативно подолг временски интервал ќе ја достигнат фазата на ниско наталитетни карактеристики. На тој начин, популацијата од стадиумот на демографската зрелост битно ќе влијае на севкупното демографско стареење и на одржувањето на регионално географските разлики. Сосема извесно е дека започнатото опаѓање на учеството на младото население во

вкупното и понатаму константно ќе се намалува. Истовремено низата генерации родени во компензациониот период од почетокот на идниот век ќе започнат во се поголем обем да ја менуваат старосната граница од 65 години. Практично гледано, тоа би требало да предизвика забрзување на процесот на стареењето.

Регионално географски гледано разлики во динамиката и интензитетот на демографското стареење се мошне изразени. Населението од општините, главно од западните области од државата, покажува значајно побавно реструктурирање во составот според старосните белези. Тоа денес се наоѓа во стадиум на демографската зрелост. За него е карактеристичен прогресивниот демографски развој, односно динамичниот популациски растеж. Таквата ситуација е непосредно детерминирана од мошне побавниот процес на опаѓањето на стапката на наталитетот. Гледано исклучиво од демографски аспект, релативно умерениот процес на преминот од високо наталитетна кон ниско наталитетна популација, за овие области од државата е основниот фактор на се уште високиот обем на природниот прираст. Меѓутоа, потребно е да се има во предвид дека таквиот обем на природниот прираст истовремено е последица на значајното намалување на општата стапка на смртноста. Во основа временски долгорочниот карактер на смалување на стапката на наталитетот во овие средини на глобален план ќе го забавува процесот на стареењето и истовремено ќе ја диктира динамиката на вкупниот популациски пораст.

Во рамките на останатата популација, која чини 2/3 од вкупната, процесот на демографското стареење ќе продолжи со ист или позабрзан интензитет и со проширување на бројот на населението и просторите кои ќе навлезат во т.н. длабока демографска старост.

Меѓутоа, од 2008 година, во последен миг, Република Македонија донесе и практично започна да остварува консеквентни закони, стимулации, бенефиции и сл., во правец на пронаталитена популациона политика. Така, стапија во сила повеќе правни акти: Закон за семејството, Закон за заштита на децата, Закон за социјална заштита, Законот за еднакви

можности на жените и мажите, Национална стратегија за борба против сиромаштијата и социјалната исклученост, Национална стратегија за демографски развој на Република Македонија 2008-2015 година, како и други документи, прописи, закони и слично. Доколку наведеното успешно се спроведува во следните една - две декади, сигурно е дека значително ќе го забави македонското демографско стареење, односно ќе продуцира нејзино стабилизирање и регулирање на идниот демографскиот развој.

ПРИЛОГ

Селектирани демографски индикатори, Република Македонија

Демографски карактеристики и индикатори	Година	Вредност
Вкупно население	2002	2.022.547
	2006	2.040.228
Густина на населеност (лица на км ²)	2002	78,7
Стапка на природен прираст	2002	3,1
	2006	1,8
Градско население (%)	2002	57,8
Коефициент на маскулинитет (машки на 100 жени)	2002	100,8
Просечна возраст на населението	2006	36,2
Население на возраст 0-14 (%)	2006	19,2
Население на возраст 15-64 (%)	2006	69,6
Население на возраст 65+ (%)	2006	11,2
Општи стапки на фертилитет (живородени на 1000 население)	2006	11,1
Тотална стапка на фертилитет (раѓања по жена на возраст 15- 49 години)	2006	1,46
Општи стапки на умирања (умирања на 1000 жители)	2006	9,1
Очекувано траење на живот (во години)	2003-2005	
Машки		71,44
Женски		75,88
Смртност на доенчиња (на 1000 живородени)	2006	11,5
Детска смртност (на 1000 живородени)	2006	12,9
Смртност на мајката (на 100.000 живородени)	2006	3,7
Раѓања со стручна помош (%)	2006	99
Општа стапка на склучени бракови (на 1000 жит.)	2005	7,1
Општа стапка на разведени бракови (на 1000 ж.)	2005	0,8
Нето миграции	2005	-758
Стапки на абортус (на 100 породувања)	2005	28,3

Извор: Државен завод за статистика

Вкупно население и густина на населеност според региони, Република Македонија: 1994-2006

Држава / Региони	1994		2006	
	Вкупно население	Густина на населеност	Вкупно население	Густина на населеност
Република Македонија	1945932	75,7	2040228	79,3
Пелагониски регион	242614	51,4	236088	50,0
Вардарски регион	131035	38,6	133184	39,3
Североисточен регион	163841	71,0	173982	75,3
Југозападен регион	212856	63,7	222385	66,6
Скопски регион	545228	301,1	590455	326,0
Југоисточен регион	168481	61,5	171972	62,8
Полошки регион	280352	116,0	310178	128,4
Источен регион	201525	48,1	201984	48,3

Извор: Државен завод за статистика

Просечна старост, индекс на стареење и стадиуми на демографско стареење, Република Македонија: 1948-2006

Година	Просечна старост	Индекс на стареење	Стадиум на стареење
1948	25,1	17,0	Демографска младост
1953	25,9	17,0	Праг на демографска зрелост
1961	26,6	17,0	Демографска зрелост
1971	27,8	20,0	Демографска зрелост
1981	29,6	24,0	Демографска зрелост
1994	32,8	39,0	Праг на демографска старост
2000	34,2	46,0	Праг на демографска старост
2006	36,2	58,1	Демографска старост

Извор: Државен завод за статистика

Тоталните стапки на фертилитет според региони, Република Македонија: 1994-2006

Држава / Региони	1994	1996	2000	2006 *	2010/2015 **	2015/2020 **	2020/2025 **	2045/2050 **
Република Македонија	2,1	1,9	1,7	1,5	1,38	1,43	1,48	1,73
Пелагониски регион	2,0	1,7	1,6	1,5	-	-	-	-

Вардарски регион	1,8	1,9	1,6	1,4	-	-	-	-
Североисточен регион	2,3	2,2	2,0	1,5	-	-	-	-
Југозападен регион	2,3	2,0	1,5	1,3	-	-	-	-
Скопски регион	2,0	1,9	1,7	1,6	-	-	-	-
Југоисточен регион	2,0	1,7	1,7	1,4	-	-	-	-
Полошки регион	2,5	2,2	1,7	1,4	-	-	-	-
Источен регион	1,8	1,6	1,5	1,3	-	-	-	-

Извор: ДЗС, Демографска статистика по региони, 1994-2004; *ДСЗ, Статистички годишник на Република Македонија 2006; ** United Nations (2006) World Population Prospects The 2006 Revision; Податоци само за РМ, а за регионите нема податоци.

Природен прираст и стапка на природен прираст на населението во Република Македонија: 1994-2002

Регион	Индикатор	1994	1996	1998	2000	2001	2002	2004	2006
Р. Македонија	пр. прираст	15772	13064	10011	9083	7393	6288	5417	3609
	Стапка	8.1	6.6	5.0	4.5	3.6	3.1	2.7	1.8
Пелагониски	пр. прираст	721	275	-146	-47	-163	-557	-553	-512
	Стапка	3.0	1.1	-0.6	-0.2	-0.7	-2.3	-2.3	-2.2
Вардарски	пр. прираст	599	650	403	355	238	226	195	41
	Стапка	4.6	4.9	3.0	2.7	1.8	1.7	1.5	0.3
Североисточен	пр. прираст	1376	1418	1027	1060	730	752	693	365
	Стапка	8.4	8.5	6.1	6.2	4.3	4.4	4.0	2.1
Југозападен	пр. прираст	2130	1731	1245	805	706	511	385	283
	Стапка	10.0	7.9	5.6	3.6	3.1	2.3	1.7	1.3
Скопски	пр. прираст	4600	3980	3445	3374	3225	3059	2571	2271
	Стапка	8.4	7.2	6.1	5.9	5.6	5.3	4.4	3.8
Југоисточен	пр. прираст	1289	838	740	690	575	532	484	179
	Стапка	7.7	4.9	4.3	4.0	3.3	3.1	2.8	1.0
Полошки	пр. прираст	4160	3571	2865	2406	1898	1544	1594	1191
	Стапка	14.8	12.3	9.6	7.9	6.2	5.1	5.2	3.8
Источен	пр. прираст	897	601	432	440	184	221	48	-209
	Стапка	4.5	3.0	2.1	2.1	0.9	1.1	0.2	-1.0

Извор: Државен завод за статистика